

Van Adelaarhofplein naar Adelaarhoftuin

Rob van der Steen

De Adelaarhoftuin ligt vlakbij 'de molen' in de Vogelenbuurt in het noordoosten van de stad Utrecht. Het is een binnenterrein van 14 bij 45 meter, grenzend aan de achtertuinten van huur- en koopwoningen. Er wonen Marokkaanse en Nederlandse gezinnen en mensen alleen, jongeren en ouderen, studerend, werkend of zonder betaald werk.

Vóór de renovatie was de Adelaarhoftuin een plein met twee kleine grasperkjes en enkele speelelementen. De sfeer was er onaangenaam door de enorme hoeveelheid trottoirtegels, betonbanden en het gebrek aan groen. Overdag speelden er kinderen; 's nachts was het plein het 'kantoor' van een buurtbende. Vooral dit laatste werd door de meeste buurtbewoners als onprettig en onveilig ervaren. Af en toe kwam er iemand van de gemeente langs om het gras te maaien.

Foto: J. Schuil

Eind 1995 staken een paar buurtbewoners, samen met de buurtopbouwwerkster, de koppen bij elkaar om de situatie ter hand te nemen. Dit resulteerde (vanaf begin 1996) in een tweeweekelijks overleg van een aantal bewoners, de buurtopbouwwerkster, Peter Peels (Stichting Samenhang) en mijzelf, over de vele aspecten van dit buurtproject. De gesprekken van deze zogenaamde 'Initiatiefgroep' mondden uit in veel goede plannen. Een belangrijk onderdeel van de plannen was het maken van een tuin op de plaats van het plein. Voorwaarde was echter dat het terrein 's nachts afsluitbaar zou worden gemaakt. Binnen de buurt lag dit punt heel moeilijk, een aantal mensen was hier fel op tegen. Het tweeweekelijks overleg bleef gedurende zo'n anderhalf jaar plaatsvinden, tot en met de realisering van de plannen.

Na de vervelende ervaring bij het ontwerpen van 'de Bickershof' was ik benieuwd of het wijkburo van de gemeente, die het (financiële) beheer heeft over het gebied, nu wel akkoord zou gaan met de wens van de bewoners om mij in te huren als ontwerper en uitvoerder van de nieuwe tuin. Gelukkig troffen we een goed iemand op de beslisserspost van het wijkburo, die dit project onder deze voorwaarden wel wilde uitproberen als experiment. Met name, omdat de bewoners zelf het beheer over het terrein willen gaan uitvoeren, na de aanleg van de tuin. De uitdaging om vanuit deze levenloze, akelige situatie, iets moois te maken kon voor mij nu echt beginnen.

Het ontwerp

In het ontwerp heb ik uiteraard veel van de wensen en ideeën van de bewoners verwerkt.

Om een levendig terrein te creëren heb ik gebruik gemaakt van een kleinschalige, losse vormgeving met kronkelende paden en veel variatie in de ruimte en in de materiaalkeuze. Er zijn bankjes gewenst langs de doorgaande wandelroute in het midden van de tuin. Aan de ene kant hiervan ontwierp ik een opener gedeelte met het speelterrein voor de kinderen, de kindertuin en het schuurtje met een groen dak; aan de andere kant een tuingedeelte met een kruidentuin, grondverhogingen met grappige muurtjes, de composthoop, een ruime zithoek achterin en een vijver die, via een greppeltje, gevoed zou kunnen worden met het regenwater van de daken. Dit gedeelte van deze 'openbare' tuin, zal van de rest afgescheiden worden door een grondverhoging met struiken, zodat de bewoners daarachter een zekere rust zullen kunnen vinden.

Materiaalkeuze

Centraal in de keuze van materialen stonden hergebruik van bestaande materialen en aanschaf van materialen die verantwoord geproduceerd zijn en die een prettige, natuurlijke uitstraling hebben.

Ik heb bijna alle 4500 tegels, tientallen betonbanden en vele andere betonelementen, die er al lagen opnieuw kunnen gebruiken. De tegels zijn in de bestrating gecombineerd met gebakken klinkers en in de gemetselde muurtjes met klinkers, dakpannen, berenburgkruiken en muurplanten. Van de stoepbanden hebben we zittredes gemaakt met gras. De betonelementen, groot 75 x 75 x 15, zijn gebruikt als bodem en wanden voor de zandbak.

Voor de greppel- en vijverafdichting hebben we leem gebruikt. De plantenrekken zijn gemaakt van betongaas tegen vierkante palen van tamme kastanje. De rondhouten palen, onder andere gebruikt als boompalen, zijn van tamme kastanje, de bankplanken van robiniahout. Het hout komt van 'de ommekeer', 'Vrij in Hout' en 'van Vliet', prettige en goede leveranciers.

In de zithoek hebben we een tafel gemaakt van kalkstenen platen. Als verharding hebben we schelpjes gebruikt.

Beplanting

We kozen voor een gevarieerde beplanting van bomen, struiken, vaste planten, akker- en weidebloemen, die voor mensen en dieren aantrekkelijk zijn. Dus lekker veel (geurende) bloemen, bessen en andere vruchten, bladvormen, mooie herfstkleuren. Een beplanting,

die bovendien goed te onderhouden is door de bewoners. Voor zover dat kan halen we de planten bij biologische kwekers, waaronder Bloemen- & Plantenkwekerij Kraaybeekhof in Driebergen.

Kindertuin

Winterbloeiende bloesem, sering, spierstruik, sorbaria, aardbei, loopkamille, zonnebloemen, afrikaantjes, vergeet-mij-nietjes.

Haagplanten

Haagbeuk, lavendel.

Klimplanten

Clematis, passiebloem, wilde wingerd, winterjasmijn, klimhortensia.

Cirkel

Walnoot, beverboom, vlinderstruik, akelei, bergkorenbloem, dwergherfstaster, hemelsleutel, huislook, kruipend zenegroen, kruiptijm, maagdenpalm, maarts viooltje, muurpeper, schildzaad, schildersverdriet, siersalie, wit vetkruid, wildemanskruid, wilde marjolein.

Vijver

Georde wilg, dotterbloem, gele lis, kattenstaart, moerasspirea, moerasvaren, moerasvergeet-mij-nietje, penningkruid, zwanebloem, waterpest, kikkerbeet, watergentiaan, moerasrolklaver, koninginnekruid.

Foto: J. Schuil

Struweel tussen cirkel en moestuin.

Lijsterbes, boerenjasmijn, bottelroos, duindoorn, egelantier, Gelderse roos, kardinaalsmuts, krentenboom, liguster, meidoorn, sleedoorn.

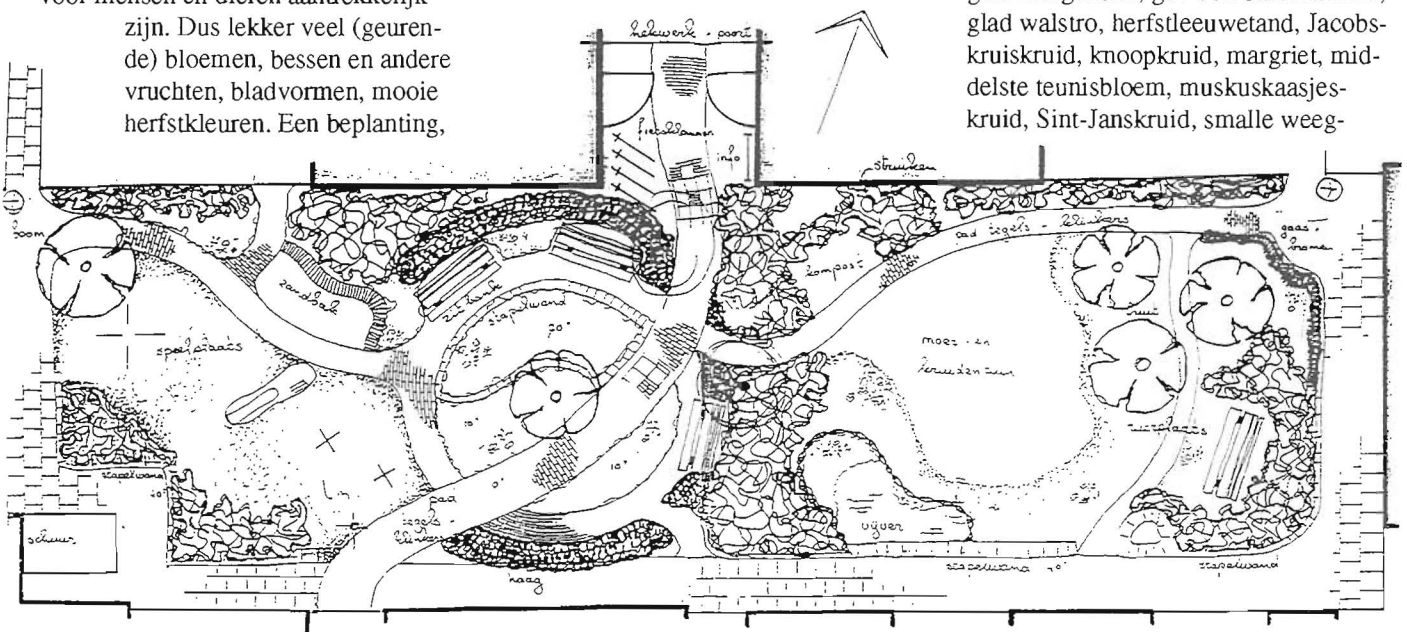
Zaaimengsel voor onderbegroeiing met akkeronkruiden (Cruydt-hoeck): agri-monie, akkerklokje, avondkoekoeksbloem, bosandoorn, bosvergeet-mij-nietje, geel nagelkruid, bosviooltje, kleine kaardenbol, knopig helmkruid, robertskruid, stinkende gouwe, bolderik, klaproos, korenbloem, koekruid.

Kruidentuin

Bieslook, bonenkruid, lavendel, maggieplant, salie, tijm, rozemarijn.

Zithoek

Appel, peer, pruim, braam, vlinderstruik, spierstruik, eendagsbloem, ganzerik, dwergherfstaster, lupine. Zaaimengsel voor alle gronden met akkeronkruiden: brunel, duizendblad, gele morgenster, gewoon barbarakruid, glad walstro, herfstleewetand, Jacobskruiskruid, knoepkruid, margriet, middelste teunisbloem, muskuskaasjeskruid, Sint-Janskruid, smalle weeg-

Hasna en Cadia bouwen in de kindertuin, zomer '97.

Foto: J. Schuil

bree, stijf havikskruid, gele kamille, korenbloem, klaproos, koekruid, bol-derik.

De uitvoering.

Op een druilerige zondagmiddag in september 1996 werd de eerste tegel gelicht door de wethoudster van bewonersparticipatie. Een orgeltje draaide bekende deuntjes, kinderen uit de buurt verfden met handen en kwasten de vaten, die dienst zullen gaan doen als prullenbakken op het terrein en er werden pannenkoeken gebakken. Op de hoeken bij de brandgangen stonden buurtbewoners toe te kijken met een ietwat gereserveerde houding. Die waren er natuurlijk ook, naast de groep enthousiaste bewoners.

Diezelfde week zijn we op een zeer zonnige woensdag begonnen met de eerste bouwactiviteiten. In de eerste week vonden we een tegel met een rond gat erin. We waren net de eerste muurtjes aan het bouwen. In de koffiepauze ontstond er een geweldig idee: het zal de ingang worden voor een dierenhol. Van het een kwam dan het ander. In het muurtje bouwden we een voorgevel voor een egelhuisje. Daarachter werden er door Johan Kollen ('ArtEco') een tweetal kamers gemaakt van opsluitbanden en tegels, onder de grond, als toekomstige verblijfplaats voor een egel. In 1998 werd zowaar een egel waargenomen in het egelhuisje, ondanks dat het terrein te klein is als leefruimte voor deze leuke scharre-

laar. Ik heb zo'n lol van dit soort dingen. Je krijgt een idee. Je grapt en grolt met elkaar. Je bouwt vanuit deze fantasie. Kinderen en volwassenen raken enthousiast door ons enthousiasme. Dan komt die fantasie uit, al is het slechts voor een moment. Hiervan springen de tranen in mijn ogen van ontroering. Zo is het leven goed.

Samen werken

Tot de Kerst was ik bijna dagelijks met een ploegje mensen aan het werk: ikzelf met één, twee of drie mede-werk(st)ers van het bedrijf, Johan Kollen en Anneke Filmer, de stuwende kracht onder de bewoners. In de initiatiefgroep hebben we afgesproken, dat

elke woensdagmiddag de bewoners kunnen meewerken. Tevens werd er één keer per maand een werkdag op zaterdag georganiseerd. De kinderen waren reuze enthousiast over het bouwen. Ze kregen dan ook volop de gelegenheid mee te doen. Als ze uit school kwamen gerend, roepend: "Rob, mag ik ook meedoen?", dan laaide bij mij het vuur hoger op. Dan legde ik hen graag uit, wat ze kunnen doen en hoe. Soms kwam het niet uit en dan speelt het me echt als ik hun dat moest zeggen. In de herfstvakantie waren de kinderen er vaak. Bram, één van de kinderen, kwam na een dag hard werken naar me toe en zei verontschuldigend: "Rob, morgen kan ik niet komen, want dan moet ik naar mijn oma!" Na een tijdje werd vanuit het enthousiasme bij de kinderen, een stukje in de tuin voor hen gereserveerd, waarin ze hun eigen ideeën kunnen uitvoeren.

Jochie, jochie, jochie

Naarmate het werk vorderde werd iedereen steeds enthousiaster; zelfs een aantal sceptici vonden de tuin leuk worden. Eén van die sceptici stond een paar weken met een houding van, "Jochie, jochie, jochie..." Het frustrerende was, dat hij niets zei en ik het gevoel had, dat ik dat maar beter ook niet kon doen. Zo draaide hij wekenlang zijn shaggies, totdat hij opeens een bezem pakte en het zand tussen de klinkers inveegde. Het leek wel of alle klokken van de Dom luidden!

Tijdens de uitvoering pasten we de

Cursus voorlichting over plantensoorten en onderhoud

Foto: J. Schuil

plannen, om praktische of vormgevingstechnische redenen, zondig aan, in overleg met de bewoners en de account-manager (wijkopzichter) van de gemeente. In deze fase hadden Anneke Filmer en ik tweewekelijks overleg met deze prettige man. Hij deed me qua uitstraling denken aan wijlen Jan Schaeffer.

De winterpauze werd benut om het beplantingsplan met de bewoners in detail uit te werken.

Toen de vorst voorbij was, begin maart 1997, gingen de dagelijkse werkzaamheden aan de tuin verder. In het voorjaar kwam het in de tuin tot een stevige confrontatie met de leider van de buurtbende. Het zat er al in dat dit eens zou moeten gebeuren. Je weet alleen niet wanneer. Achteraf gezien is het voor de voortgang van het sociale aspect in dit project goed dat dit vóór de opening van de nieuwe tuin plaatsvond. De leider van de buurtbende liep verdacht over de plattendaken van anderen huizen. Ik sprak hem aan op zijn gedrag, ondanks mijn angst voor de confrontatie, in de wetenschap, dat Johan er deze dag ook is. 's Middags legde ik het werk stil, in overleg met Anneke, toen vriendjes van de buurtbende met stenen begonnen te gooien, al gooiden ze nog niet gericht. De situatie werd te explosief. Helaas reageerden de wijkagenten en anderen traag op deze lang verwachte confrontatie. 's Avonds werd in het overleg met bewoners afgesproken, dat we pas verder kunnen, als deze situatie goed wordt aangepakt. Na een goed gesprek tussen de wijkagent, de leider van de buurtbende en mij volgde het moedige initiatief van enkele buurtbewoners om met de beneden rond de tafel te gaan zitten, zonder wijkagent. Zo loste dit probleem zich redelijk op.

Eind maart hebben we op een bewonerswerkdag onder een zacht regentje samen met volwassenen en kinderen de tuin ingeplant, waarna de bodem

Foto: J. Schuil

afgedekt werd met blaadjes. Half april was de tuin zo goed als af, binnen de gestelde tijd en ruim binnen de begroting.

Officiële opening en daarna

In mei 1997 werd de Adelaarhoftuin officieel geopend op een prachtige, zonnige dag. Dat werd gevierd met een groots buurtfeest.

De bewoners onderhouden de tuin nu

zelf. Ik geef hen op dit moment een cursus over de natuurlijke waarden in de tuin en het noodzakelijke, uiteraard milieuvriendelijke, onderhoud.

Ik ben blij een bijdrage te hebben kunnen leveren aan de verbetering van het (sociale) leefklimaat in de Adelaarhoftuin. Dankzij een frequent overleg tussen de bewoners, de gemeente en deskundigen op verschillende gebieden, zijn veel doelstellingen voor de tuin gerealiseerd. Dit had nooit gekund zonder de enorme inzet van de initiatiefnemers uit de buurt. Met name Anneke Filmer heeft ongelooflijk veel tijd en energie in de totstandkoming van deze tuin gestopt. De bewonershulp heeft zowel voor de tuin als op sociaal gebied veel extra's opgeleverd. Ik hoop voor allen die hieraan hebben gewerkt, dat deze prachtige tuin blijft stralen. □

Foto: J. Schuil

Rob van der Steen werkt al vele jaren als milieuvriendelijk hovenier. Het uitgangspunt van zijn bedrijf is het maken van sfeervolle, bloemrijke plaatsen op milieuvriendelijke wijze, waar mensen, dieren en planten van elkaar kunnen genieten. Rob is van het begin af aan nauw betrokken geweest bij Wilde Weelde. Hij maakt deel uit van het eerste bestuur.

Zijn adres:

Burg. van Heemstrakwartier 271
3731 TH De Bilt
tel: 030-2205237